

VAIZDINIS POSŪKIS DAILĖTYROJE

Erika Grigoravičienė

LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

erika.grigoravičienė@lkti.lt

Straipsnyje aptariama humanitariniuose moksluose vykstančio vaizdinio posūkio – kalbinio posūkio sąsą – koncepcija, remiantis teoriniais vaizdinių sampratos ir semiotiškai neišnagrinėjamo vaizdų poveikimo klausimais aiškinamas jos pagrindumas, svarstoma vizualių dailėtyros mokslo metodų nauda, nagrinėjamas vaizdaraščio pavyzdys Lietuvos dailėtyroje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: vaizdinis posūkis, W. J. T. Mitchellas, vaizdinys, dėmesio fenomenologija, vaizdų rinkinys, vaizdaraštis.

VAIZDINIO POSŪKIO „TOPOGRAFIJA“

Vaizdinis posūkis¹, prieš du dešimtmečius pastebėtas Europos ir JAV humanitariniuose moksluose, – tai ypatingas susidomėjimas vaizdais, kilęs dėl naujų technologijų nulemtos gausios jų vartojimo visose gyvenimo srityse. Jis toli gražu neprilygsta teoriniams Koperniko ar Kanto perversmams, posūkiams šimtu aštuoniasdešimčia laipsnių (nuo geocentrinio prie heliocentrinio modelio, nuo būties prie pažįstančios sąmonės), ir nėra visai paprasta pasakyti, nuo ko būtent nusigręžiama atsigręžiant į vaizdus ir regimąjį suvokimą. Amerikietis Williamas J. Thomasas Mitchellas

ir europietis Gottfriedas Boehmas, pirmieji XX a. paskutinio dešimtmečio pradžioje prabilę apie vaizdinių posūkį (angl. *pictorial turn*, vok. *ikonische Wende*), suprato jį kaip kalbinio posūkio pratęsimą į vaizdo sritį. Teorijų plotme ši sąvoka reiškia ne skaitmeninių vaizdų laviną ir rašto kultūros saulėlydį, ne posūkį nuo žodžių kalbos, o – į vaizdą po kalbos.

Kalbinio posūkio (angl. *linguistic turn*) „topografija“ iš pirmo žvilgsnio atrodo aiškesnė – jis reiškė pažinimo filosofijos persiorientavimą nuo metafizikos ir savirefleksyvios sąmonės prie kalbos. Richardas Rorty, 1967 m. Princetono (JAV) universitete išleidęs garsiąją filosofijos antologiją *Kalbinis posūkis (The Linguistic Turn)*, šia Gustavo Bergmanno išrasta sąvoka apibūdino analitinės filosofijos pertvarką į „kalbos filosofiją“, kurią, plėtodami Ludwigo Wittgensteino teiginius, dar XX a. viduryje pradėjo loginio empirizmo krypties atstovai. Rorty rėmėsi Ferdinando de Saussure'o XX a. antrame dešimtmetyje sukurta kalbos teorija, apibū-

¹ „Vaizdinis posūkis“ – tai pažodinis *pictorial turn*, *iconic turn* vertimas, siekiant išsaugoti termino tapatumą. Lietuvių kalba ši sąvoka bene pirmąsyk pavartota ir paaiškinta straipsnyje: Eglė Obcarskaitė, „Įvadas į vizualumo studijas“, in: *Medijų kultūros balsai: teorijos ir praktikos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Vilnius, 2009, p. 57–70.

PICTORIAL TURN IN ART CRITICISM

Erika Grigoravičienė

KEYWORDS: pictorial turn, W. J. T. Mitchell, mental image, attention phenomenology, collection of images, image/text.

SUMMARY

The article discusses the concept of pictorial turn as an extension of linguistic turn; its grounding is explained using theory questions of the notion of mental images and attention phenomenology. In addition, the benefits of visual art criticism methods are considered.

W. J. T. Mitchell and Gottfried Boehm who were the first to consider pictorial turn (ger. *ikonische Wende*) in the 1990^s comprehended it as an extension of linguistic turn into image area. In theory this notion does not mean a turn away from language, but a turn into image after language. Similar to other cultural turns, pictorial turn means the renewed and strengthened attention to substantiality, mediality and processes of the language (in this case, pictorial language) and rituals constructing significance, it is also attention given to the place of images and singular images. Pictorial turn should supplement linguistic turn, since the model of arbitrary signs does not apply to the images – it is a different language essentially, something more than just signs and it also constructs knowledge uncommon to verbal language.

In this area of research, the turn is constructed when the notions examined convert into the categories of analysis. Pictorial turn means that images convert from the subjects of research into a method. Art criticism can examine images that do not suit a verbal model best by employing visual methods and a visual form of expression. This could be notions-metaphors or diagrams and maps. However, most traditional means employed in art criticism associated with reproduction of art or other imagery are *collection of images* and *image/text*.